

Хом'як З.С.

студентка,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПОНЯТТЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ВІД ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ТА ЇЇ ОЗНАКИ

Реалії сьогодення викликають певний інтерес до розглядуваної теми. В сучасних умовах боротьби з організованою злочинністю та корупцією однією з умов вдалого досягнення завдань щодо забезпечення недоторканості правоохоронюваних інтересів є як посилення суворості меж кримінальної відповідальності, так і абсолютна відмова від їх застосування у випадках, прямо передбачених у законі. Тому в процесі реалізації карної політики повинні застосовуватись не лише заходи кримінально-правового впливу на особу, а й такі, що надавали б такій особі можливість не вчиняти злочин, що нею готується або вчинення якого нею вже розпочалось, і тим самим уникнути кримінального переслідування. Сучасна тенденція розвитку кримінального законодавства України повинна бути спрямована саме на стимуляцію такого роду поведінки.

Згідно з ч. 1 ст. 17 Кримінального кодексу України, добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця [1]. Питанню добровільної відмови від злочину присвячені роботи багатьох вчених як радянського періоду, так і сучасних. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця є предметом розгляду будь-якого підручника з загальної частини кримінального права, крім того багато вчених присвятили її розгляду окремі монографічні і дисертаційні дослідження, але дане питання залишається дискусійним і потребує подальшого дослідження.

Як показує судово-слідча практика, працівники правоохоронних органів нерідко стикаються з труднощами у визначенні ознак добровільної відмови від вчинення злочину, допускають серйозні помилки за допомогою встановлення кримінальної відповідальності та призначення покарання особам, добровільно відмовилися від скоєння злочину, і, навпаки, звільняючи винних від кримінальної. Тому розглянемо ці ознаки детальніше.

Ознаки добровільної відмови від вчинення злочину:

- остаточне припинення особою готування до злочину чи замаху на злочин;
- відмова від злочину із власної волі;
- наявність у особи усвідомлення можливості доведення злочину до кінця.

Остаточне припинення готування до злочину чи замаху на злочин означає остаточну відмову від доведення злочину до кінця, тобто дійсну та безповоротну відмову особи від вчинення задуманого нею злочину й відсутність наміру продовжити його в майбутньому. Не є добровільною відмовою від злочину й відмова від повторення посягання, невдала спроба

вчинення злочину, оскільки винний зробив усе, що він вважав за необхідне для вчинення злочину, але з не залежних від нього причин злочин не був доведений до кінця й, зокрема, не настали суспільно небезпечні наслідки злочинів з матеріальним складом. Наприклад, немає добровільної відмови від доведення злочину до кінця при відмові винного від спроби повторного пострілу в потерпілого у зв'язку з осічкою чи промахом, і винний підлягає кримінальній відповідальності за замах на вбивство. Уже перший постріл становить закінчений замах на вбивство, тому добровільна відмова повністю виключається. Відмова від повторення замаху може бути взята до уваги лише при призначенні покарання [4, с. 107]. Не визнання законодавцем відмови від повторення посягання добровільною відмовою штовхає суб'єкта на доведення злочинного посягання до кінця. У цьому випадку доцільніше було б законодавчо закріпити положення, яке б передбачало б, що особи, які добровільно відмовились від повторення посягання підлягають кримінальній відповідальності лише у випадку, якщо вчинені ним дії містять ознаки іншого складу злочину.

Недоведення злочину до кінця з власної волі особи. За добровільної відмови від злочину особа свідомо, з власної волі припиняє злочинну діяльність. Ініціатива добровільної відмови (прохання, умовляння чи навіть погрози) може належати й іншим особам (наприклад, родичам або жертві), але остаточне рішення про припинення злочинної діяльності виносить самостійно особа, що добровільно відмовляється від доведення злочину до кінця.

Останньою ознакою добровільної відмови є *наявність у особи усвідомлення можливості довести злочин до кінця*. Особа вважає, що відсутні причини (обставини), які вона не в змозі перебороти (подолати) для закінчення початого нею злочину, і їй вдасться в даних конкретних умовах успішно його завершити. Наприклад, винний з метою згвалтування потерпілої довів її до безпорадного стану, застосувавши алкогольні напої чи наркотики, і усвідомлюючи, що він може довести злочин до кінця та ніхто йому не перешкодить це зробити, пожалів жертву і відмовився від згвалтування.

Усвідомлення можливості доведення злочину до кінця визначається суб'єктивним критерієм, тобто уявленням про це самої особи. Тому не має значення, чи існувала насправді така можливість. Наприклад, якщо суб'єкт з метою крадіжки грошей проникнув у приміщення каси, але, злякавшись відповідальності, сейф не зламав і залишив касу, не знаючи, що в сейфі не було грошей, то йдеться про добровільну відмову, хоча реальної можливості вчинення крадіжки в даній ситуації взагалі не було [2, с. 198].

Мотиви добровільної відмови від доведення злочину до кінця можуть бути різні: усвідомлення аморальності діяння, розкаяння, бажання виправитися, страх перед відповідальністю, жалість, неvigідність скоєння злочину тощо. Мотиви не мають значення для визначення добровільної відмови від злочину та вважаються рівнозначними. Добровільна відмова від злочину можлива тільки при незакінченому злочині, лише до моменту закінчення злочину, бо тільки в цьому випадку особа може ліквідувати (припинити) створену нею небезпеку спричинення шкоди об'єктові, котрий охороняється кримінальним законом. Добровільна відмова не має місця на

стадії закінченого злочину, бо є всі елементи й ознаки складу злочину, та відмовитися від завершеного посягання вже неможливо.

На стадії готування до злочину добровільна відмова можлива в усіх випадках. На стадії незакінченого замаху на злочин добровільна відмова, як і при готуванні до злочину, можлива завжди. При цьому також достатньо утримання від подальших дій, безпосередньо спрямованих на вчинення злочину. На стадії закінченого замаху на злочин добровільна відмова можлива лише в тих випадках, коли між здійсненим діянням і ймовірним настанням суспільно небезпечних наслідків не минув проміжок часу, протягом якого особа здатна впливати на розвиток причинного зв'язку, може втрутитись і запобігти настанню суспільно небезпечного наслідку.

Нажаль, КК України не відповідає на питання, які кримінально-правові наслідки настають за вчинене діяння до добровільної відмови і це стало причиною багатьох дискусій багатьох науковців. Одні з них вважають, що добровільна відмова є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, інші, що така відмова взагалі виключає кримінальну відповідальність. Також серед науковці існує думка, що при добровільній відмові, особа не підлягає кримінальній відповідальності.

Ряд авторів (М. Д. Дурманов, І. С. Тишкевич, В. Ф. Караулов та ін.) вважають, що виключення кримінальної відповідальності при добровільній відмові викликано відсутністю в таких випадках суспільної небезпечності діяння та особи, яка його вчинила.

Деякі науковці вважають, що добровільна відмова є підставою виключення кримінальної відповідальності, бо в таких випадках в діянні суб'єкта відсутній склад злочину. Тобто при добровільній відмові в діянні суб'єкта відсутня ознака суспільної небезпечності, що виключає можливість притягнення до кримінальної відповідальності. Особа відмовляється від скоєння злочину і не вживає ніяких дій для досягнення злочинного результату, тобто припиняється здійснення об'єктивної сторони злочину.

Підставами виключення кримінальної відповідальності при добровільній відмові від злочину вважають або відсутність, або малозначність суспільної небезпечності, винності тощо. Згідно зі ст. 17 КК України добровільна відмова від злочину є самостійною підставою для виключення кримінальної відповідальності за незакінчений злочин, бо шляхом добровільної відмови особа припиняє створену нею небезпеку, не дає їй реалізуватися, перетворитися на фактичне спричинення шкоди об'єктові, запобігає закінченню злочину [1]. Особа, що добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, не підлягає кримінальній відповідальності за вчинені нею готування до злочину чи дії, спрямовані безпосередньо на вчинення злочину (ч. 2 ст. 17 КК України). Отож ця норма має важливе значення для запобігання закінченню злочинів, бо сприяє відмові від продовження та завершення розпочатого особою злочину. Положення вказаної норми про добровільну відмову можуть бути використані й іншими особами для запобігання злочинам.

Отже, підсумовуючи вище викладене, можна зробити наступні висновки. Добровільна відмова від вчинення злочину – це добровільне та остаточне

припинення розпочатої діяльності при усвідомленні наявної можливості її успішного завершення. Однак для того щоб можна було застосувати ст. 17 КК України і звільнити особу від кримінальної відповідальності, її діяння повинні відповідати умовам правомірності добровільної відмови, якими є: добровільний характер відмови; остаточність і безумовність добровільної відмови; усвідомлення наявності об'єктивних та суб'єктивних можливостей доведення злочинної діяльності до кінця і виконання закінченого злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.
3. Гродецкий // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридичес – кие науки. – Т. 23 (62). № 2. 2010. – С. 202-208.
4. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. (2-е вид., перероб.); За заг. ред. професорів Є. М. Моїсєєва та О. М. Джужи, наук. ред. к. ю. н., доц. І. А. Вартилицька. – К.: КНТ, 2007. – 300 с.